

Wokół reprivatyzacji

Przedruk i rozpowszechnianie
tej publikacji **w całości** dozwolone
wyłącznie za zgodą CBOS.
Wykorzystanie **fragmentów**
oraz danych empirycznych
wymaga podania źródła

20 lat Fundacji CBOS 1997-2017

Od 11 kwietnia 1997 r., od wejścia w życie ustawy z dnia 20 lutego 1997 r. o fundacji Centrum Badania Opinii Społecznej, **CBOS DZIAŁA JAKO FUNDACJA.**

Dwadzieścia lat w życiu politycznym, społecznym i w życiu fundacji to dużo. Wiele się przez ten czas zdarzyło.

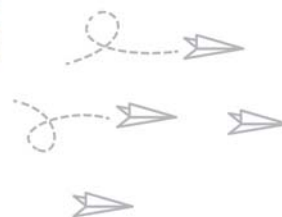
CBOS ZREALIZOWAŁ

836
badań

REZULTATY BADAŃ STATUTOWYCH UDOSTĘPNILIŚMY
SPOŁECZEŃSTWU, MEDIOM, INSTYTUCJOM PUBLICZNYM
I ORGANOM PAŃSTWOWYM W POSTACI

3735
komunikatów

PRACOWAŁO DLA NAS

3600
ankieterów

PRZEBADALIŚMY PONAD

1 000 000
respondentów

Naszym czytelnikom, naszym respondentom i sobie życzymy kolejnych lat owocnych i inspirujących badań, upowszechniania płynącej z nich wiedzy o społeczeństwie, a także popularyzacji dorobku fundacji CBOS.

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

- ▶ Poparcie dla przeprowadzenia w Polsce reprivatyzacji jest jednym z najwyższych, odkąd prowadzimy na ten temat badania – obecnie do zwolenników reprivatyzacji zalicza się 50% Polaków. Przeciwnikami zwrotu własności dawnym właścicielom jest tylko 29% badanych – ostatnio tak niski sprzeciw wobec reprivatyzacji odnotowaliśmy w grudniu 1997 roku.
- ▶ Niemal trzy czwarte (74%) badanych uważa, że gdyby podjęto decyzję o reprivatyzacji, to prawo do zwrotu mienia lub uzyskania odszkodowania powinny mieć tylko osoby, które były jego właścicielami lub ich bezpośredni spadkobiercy. Za tym, aby reprivatyzacja dotyczyła wszystkich, którzy obecnie posiadają tytuł do ubiegania się o to mienie, niezależnie od tego, czy należało ono do ich rodziny, czy są oni tylko nabywcami roszczeń, opowiada się co dziesiąty ankietowany.
- ▶ Choć w skali kraju zjawisko nazywane „czyszczeniem kamienia” może się wydawać marginalne, to warto podkreślić, iż 14% respondentów z miast liczących powyżej 500 tysięcy mieszkańców zetknęło się z sytuacją, że nowi właściciele odzyskanych nieruchomości wszelkimi sposobami starają się pozbyć dotychczasowych lokatorów, używając niekiedy także metod niezgodnych z obowiązującym prawem, przy czym 6% deklaruje, że problem ten dotyczy ich osobiście.

Temat reprivatyzacji wielokrotnie był przedmiotem badań CBOS. Ostatnio poruszyliśmy go w naszym majowym sondażu¹. W ostatnich miesiącach kwestia reprivatyzacji i braku ustawy całościowo rozwiązującej problem zwrotu mienia znacjonalizowanego po II wojnie światowej często poruszana była w przestrzeni publicznej w kontekście nieprawidłowości przy odzyskiwaniu przez byłych właścicieli oraz tzw. handlarzy roszczeń nieruchomości warszawskich, które objęte były wydanym w dniu 26 października 1945 roku *Dekretem o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze m.st. Warszawy*, zwanym potocznie dekretem Bieruta. Warto przypomnieć, iż 5 maja – w trakcie realizacji badania – weszła w życie *Ustawa z dnia 9 marca 2017 r. o szczególnych zasadach usuwania skutków prawnych decyzji reprivatyzacyjnych dotyczących nieruchomości warszawskich, wydanych z naruszeniem prawa*, a 11 maja premier Beata Szydło powołała wiceministra sprawiedliwości Patryka Jakiego na przewodniczącego utworzonej na jej mocy komisji weryfikacyjnej ds. reprivatyzacji nieruchomości w Warszawie.

STOSUNEK DO REPRYWATYZACJI

Połowa (50%) Polaków zalicza się do zwolenników reprivatyzacji. Poziom poparcia dla przeprowadzenia w Polsce reprivatyzacji jest obecnie jednym z najwyższych, odkąd prowadzimy badania tej kwestii. Przeciwnikami zwrotu własności dawnym właścicielom jest obecnie tylko 29% ankietowanych – ostatnio tak niski sprzeciw wobec reprivatyzacji odnotowaliśmy w grudniu 1997 roku. W latach ubiegłych stosunek do reprivatyzacji podlegał wahaniom, choć na ogół najliczniejsi byli jej zwolennicy. Najwyższe poparcie dla przeprowadzenia w Polsce reprivatyzacji odnotowaliśmy w marcu 1991 roku, kiedy to 65% respondentów zadeklarowało się jako jej zwolennicy. Warto dodać, iż w badaniach prowadzonych w tym stuleciu zwolennicy reprivatyzacji nigdy nie dominowali tak wyraźnie jak obecnie nad jej przeciwnikami.

¹Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (324) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 5–14 maja 2017 roku na liczącej 1034 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

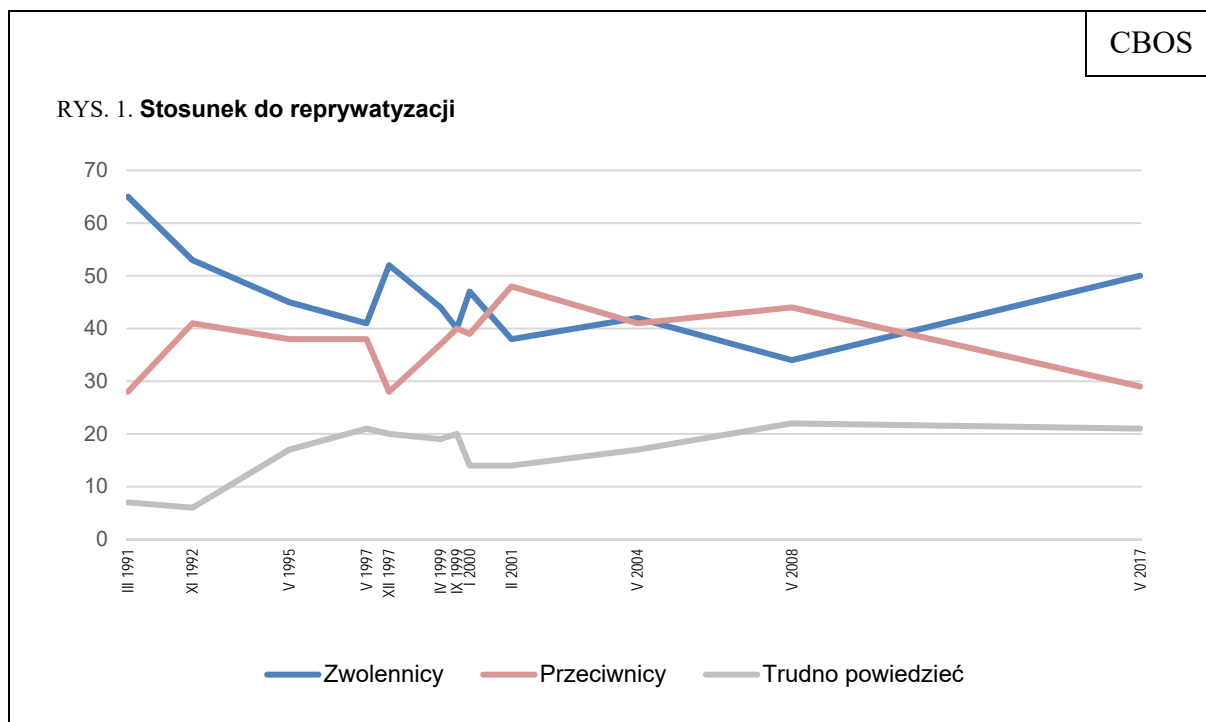

Tabela 1

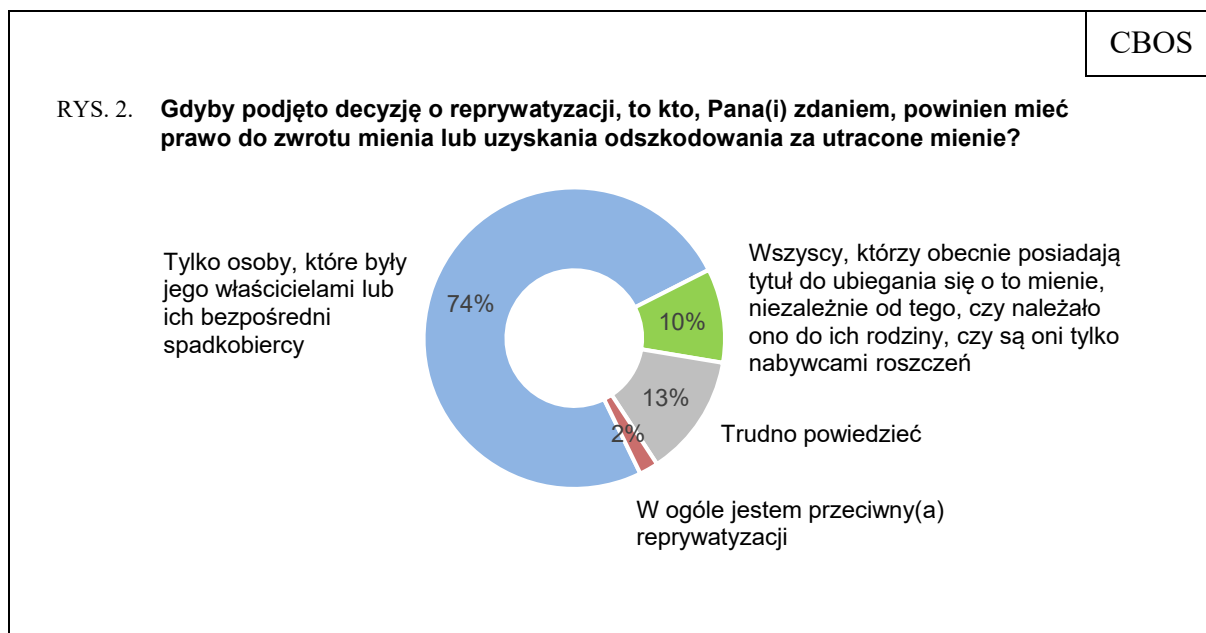
Stosunek do reprivatyzacji	Wskazania respondentów według terminów badań											
	III 1991	XI 1992	V 1995	V 1997	XII 1997	IV 1999	IX 1999	I 2000	II 2001	V 2004	V 2008	V 2017
	w procentach											
Zwolennicy	65	53	45	41	52	44	40	47	38	42	34	50
Przeciwnicy	28	41	38	38	28	37	40	39	48	41	44	29
Trudno powiedzieć	7	6	17	21	20	19	20	14	14	17	22	21

Przeprowadzone analizy wielozmiennowe² wskazują, iż stosunek do reprivatyzacji różnicują przede wszystkim deklarowane poglądy polityczne, przy czym istotne statystycznie różnice występują pomiędzy dwiema grupami badanych. Do pierwszej, w której aż 61% zalicza się do zwolenników zwrotu własności dawnym właścicielom, należą osoby deklarujące poglądy prawicowe, a do drugiej, w której, co prawda, również największą grupę stanowią zwolennicy reprivatyzacji, ale znacznie częściej niż w pierwszej zaznacza się głos jej przeciwników, należą osoby identyfikujące się z lewicą i politycznym centrum (zob. tabelę aneksową 1). Co ciekawe, obecnie stosunku do reprivatyzacji nie różnicują istotnie preferencje partyjne mierzone deklaracjami głosowania w hipotetycznych wyborach do Sejmu.

² Wykorzystano moduł IBM SPSS Decision Trees.

Warto przypomnieć, iż także w latach ubiegłych stosunek do reprivatyzacji wiązał się w wyraźny sposób z deklarowanymi poglądami politycznymi. Na ogół za jej przeprowadzeniem opowiadała się większość osób identyfikujących się z prawicowym systemem wartości i przekonań, przeciw niej była natomiast przeważająca część badanych utożsamiających się z lewicą.

W ostatnich czasach głośne stały się sprawy, w których znacjonalizowane po wojnie mienie odzyskiwali nie przedwojenni właściciele lub ich spadkobiercy, a tzw. handlarze roszczeń, czyli osoby lub podmioty, które – w wielu wypadkach za zaniżone kwoty – nabywali od byłych właścicieli lub ich spadkobierców prawa do ubiegania się o zwrot nieruchomości. Niemal trzy czwarte (74%) badanych uważa, że gdyby podjęto decyzję o reprivatyzacji, to prawo do zwrotu mienia lub uzyskania odszkodowania powinny mieć tylko osoby, które były jego właścicielami lub ich bezpośredni spadkobiercy. Za tym, aby reprivatyzacja dotyczyła wszystkich, którzy obecnie posiadają tytuł do ubiegania się o to mienie, niezależnie od tego, czy należało ono do ich rodziny, czy są oni tylko nabywcami roszczeń, opowiada się co dziesiąty ankietowany. Opinia publiczna jest niezwykle zgodna w tej kwestii – zbliżone rozkłady odpowiedzi odnotowujemy we wszystkich analizowanych grupach społeczno-demograficznych (zob. tabelę aneksową 2).

Polacy – niezależnie od ich osobistego stosunku do idei reprivatyzacji – w przeważającej większości uważają, że gdyby podjęto decyzję o reprivatyzacji, to prawo do zwrotu mienia lub uzyskania odszkodowania powinny mieć tylko osoby, które były jego właścicielami lub ich bezpośredni spadkobiercy.

Tabela 2

Gdyby podjęto decyzję o reprivatyzacji, to kto, Pana(i) zdaniem, powinien mieć prawo do zwrotu mienia lub uzyskania odszkodowania za utracone mienie?	Czy, ogólnie rzecz biorąc, Pan(i) osobiście jest zwolennikiem/zwolenniczką czy też przeciwnikiem/przeciwniczką przeprowadzenia reprivatyzacji, czyli zwrotu własności dawnym właścicielom?		
	Raczej zwolennikiem/zwolenniczką	Raczej przeciwnikiem/przeciwniczką	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Tylko osoby, które były jego właścicielami lub ich bezpośredni spadkobiercy	87	70	52
Wszyscy, którzy obecnie posiadają tytuł do ubiegania się o to mienie, niezależnie od tego, czy należało ono do ich rodziny, czy są oni tylko nabywcami roszczeń	10	13	6
W ogóle jestem przeciwny(a) reprivatyzacji	0	7	1
Trudno powiedzieć	3	9	41

POSZKODOWANI W WYNIKU NACJONALIZACJI I POTENCJALNE OFIARY REPRYWATYZACJI

Z deklaracji ankietowanych niezmiennie wynika, że utrata majątku wskutek nacjonalizacji dotknęła co siódmego Polaka (straty ponieśli pytani osobiście lub członkowie ich najbliższej rodziny). Tak jak w poprzednim badaniu na ten temat³ szczególnie często powojenną utratę mienia deklarują mieszkańcy miast liczących ponad 500 tys. ludności (37%). Warto dodać, iż świadomość, że najbliższej rodzinie – rodzicom, dziadkom, pradziadkom – zabrano po wojnie jakiś majątek, najczęściej występuje wśród starszego pokolenia (19% wśród osób mających co najmniej 65 lat), natomiast najmłodszy badani często nie wiedzą, czy w ich najbliższej rodzinie były takie przypadki (20% wśród osób w wieku 18–24 lata) – zob. tabelę aneksową 3.

³ Por. komunikat CBOS „Polacy o reprivatyzacji”, czerwiec 2008 (oprac. B. Roguska).

Tabela 3

Czy Panu(i) lub Pana(i) najbliższej rodzinie – rodzicom, dziadkom, pradziadkom – zabrano po wojnie jakiś majątek czy też nie?	Wskazania respondentów według terminów badań		
	IX 1999	V 2008	V 2017
	w procentach		
Tak	13	13	14
Nie	78	80	78
Trudno powiedzieć	9	7	9

Tak jak w poprzednich badaniach większość poszkodowanych sceptycznie ocenia szanse odzyskania utraconego po II wojnie światowej mienia. Porównując wyniki badań z lat 1999, 2008 i bieżącego roku zauważyć też można, iż wraz z upływem czasu zmniejszał się odsetek badanych, którzy mają nadzieję na odzyskanie utraconego majątku. Ponadto obecnie, w porównaniu z latami 1999 i 2008, przybyło osób, które nie spodziewają się już go odzyskać. Warto dodać, iż pomiędzy rokiem 1999 a 2008 nieco przybyło ankietowanych deklarujących, że otrzymali już zwrot swojej własności, natomiast obecny odsetek jest identyczny jak przed dziewięćmioma laty.

Tabela 4

Czy spodziewa się Pan(i) odzyskać ten majątek, gdyby przeprowadzono reprivatyzację?	Odpowiedzi osób deklarujących, że im lub ich najbliższej rodzinie zabrano po wojnie majątek (według terminów badań)		
	IX 1999	V 2008	V 2017
	w procentach		
Tak, spodziewam się odzyskać to mienie	17	12	8
Nie, nie spodziewam się odzyskania tego mienia	76	76	83
Już odzyskałem(a)m	4	6	6
Trudno powiedzieć	4	6	3

Trzech na stu badanych deklaruje, że oni sami lub ich współmałżonkowie posiadają obecnie lub użytkują jakieś mienie – mieszkanie, ziemię, warsztat itp. – które przed wojną było w posiadaniu kogoś innego (chodzi o te dobra, które nie zostały kupione, ale otrzymane od państwa, np. w wyniku reformy rolnej, uspołecznienia mienia porzuconego, przydziału). Odsetek świadomych beneficjentów przemian własnościowych, które nastąpiły w Polsce po II wojnie światowej wraz ze zmianą ustroju politycznego, jest obecnie niemal taki sam, jak 20 lat temu⁴. Najczęściej świadomość ta istnieje wśród mieszkańców wsi oraz osób w wieku 55–64 lata (po 6%) – zob. tabelę aneksową 4.

⁴ Por. komunikat CBOS „Społeczny stosunek do reprivatyzacji”, styczeń 1998 (oprac. M. Gwiazda).

Tabela 5

Czy Pan(i) lub Pana(i) współmałżonek posiada obecnie lub użytkuje jakieś mienie – np. mieszkanie, ziemię, warsztat – które przed wojną było w posiadaniu kogoś innego? Chodzi o te dobra, które nie zostały kupione, ale otrzymane od państwa, np. w wyniku reformy rolnej, uspołecznienia mienia porzuconego, przydziału	Wskazania respondentów według terminów badań	
	XII 1997	V 2017
	w procentach	
Tak	4	3
Nie	94	95
Trudno powiedzieć	2	2

Choć obawy o możliwość utraty mienia, które znalazło się w użytkowaniu rodziny wskutek decyzji państwa o reformie rolnej, nacjonalizacji czy uspołecznieniu majątków przedwojennych właścicieli, występują rzadziej niż przed dwudziestu laty, to nadal co piąty beneficjent powojennych przemian własnościowych obawia się utraty posiadanego lub użytkowanego mienia, gdyby przeprowadzono reprivatyzację. Warto przypomnieć, iż w 1997 takie obawy wyrażali przede wszystkim lokatorzy otrzymanych od państwa mieszkań⁵.

Tabela 6

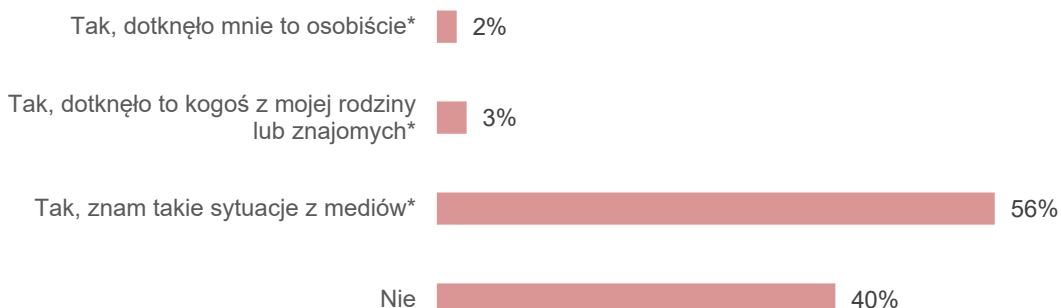
Czy obawia się Pan(i) utraty tego mienia, gdyby przeprowadzono reprivatyzację, czy też nie?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	XII 1997	V 2017
	w procentach	
Tak, obawiam się tego	32	20
Nie, nie obawiam się tego	63	78
Trudno powiedzieć	2	2

OFIARY „CZYŚCICIELI KAMIENIC” – OFIARY REPRYWATYZACJI

Konsekwencją reprivatyzacji budynków mieszkalnych bywa, że nowi właściciele odzyskanych nieruchomości wszelkimi sposobami starają się pozbyć dotychczasowych lokatorów, używając niekiedy także metod niezgodnych z obowiązującym prawem. W majowym badaniu zapytaliśmy Polaków, na ile znane jest im to zjawisko. Jedynie dwie piąte badanych deklaruje, że nigdy nie zetknęli się z tym problemem (40%). Ponad połowa respondentów zna takie przypadki z przekazów medialnych (56%), a 4% badanych zetknęło się z nimi w swoim otoczeniu, przy czym 2% deklaruje, iż problem ten dotknął ich osobiście, a 3%, że dotknęło to kogoś z ich rodziny lub znajomych.

⁵ Por. przypis 4.

RYS. 3. **Czasem słyszy się o tym, że nowi właściciele odzyskanych nieruchomości wszelkimi sposobami starają się pozbyć dotychczasowych lokatorów, używając niekiedy także metod niezgodnych z obowiązującym prawem. Czy zetknął(ęła) się Pan(i) z takim problemem?**

* Badani mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź

Choć w skali kraju zjawisko nazwane „czyszczeniem kamienieć” może się wydawać marginalne, to warto podkreślić, iż w najbliższym otoczeniu zetknęło się z nim 14% respondentów z miast liczących ponad 500 tysięcy mieszkańców, przy czym 6% deklaruje, że problem ten dotyczy ich osobiście (zob. tabelę aneksową 5).

DOŚWIADCZENIA A STOSUNEK DO REPRYWATYZACJI

Obecnie na poparcie reprivatyzacji nie wpływa istotnie to, czy badani deklarują, że oni lub ktoś z ich najbliższej rodziny utracił majątek w wyniku nacjonalizacji, czy też nie. Jednak wśród osób, których rodziny utraciły majątek, znacznie większa grupa niż wśród tych, którzy deklarują, że nie dotyczy to ich rodzin, ma wyrobioną opinię na ten temat. Skutkuje to nieznacznie większą przewagą zwolenników reprivatyzacji nad jej przeciwnikami wśród doświadczonych nacjonalizacją niż wśród tych, których rodziny nie miały takich doświadczeń.

Tabela 7

Czy, ogólnie rzecz biorąc, Pan(i) osobiście jest zwolennikiem/zwolenniczką czy też przeciwnikiem/przeciwniczką przeprowadzenia reprivatyzacji, czyli zwrotu własności dawnym właścicielom?	Czy Panu(i) lub Pana(i) najbliższej rodzinie – rodzicom, dziadkom, pradziadkom – zabrano po wojnie jakiś majątek czy też nie?	
	Tak	Nie
w procentach		
Raczej zwolennikiem/zwolenniczką	56	49
Raczej przeciwnikiem/przeciwniczką	33	29
Trudno powiedzieć	11	22

Inaczej sytuacja wygląda w przypadku osób, w posiadaniu lub użytkowaniu których znajduje się mienie, które przed wojną było w posiadaniu kogoś innego. O ile wśród badanych, którzy obecnie posiadają lub użytkują jakieś mienie – np. mieszkanie, ziemię, warsztat – które przed wojną było w posiadaniu kogoś innego, większość stanowią przeciwnicy reprivatyzacji, to wśród deklarujących, że ani oni, ani współmałżonek nie dysponują obecnie takim mieniem, połowa opowiada się za zwrotem własności dawnym właścicielom, a przeciwnych jest tylko 29%.

Tabela 8

Czy, ogólnie rzecz biorąc, Pan(i) osobiście jest zwolennikiem/zwolenniczką czy też przeciwnikiem/przeciwniczką przeprowadzenia reprivatyzacji, czyli zwrotu własności dawnym właścicielom?	Czy Pan(i) lub Pana(i) współmałżonek posiada obecnie lub użytkuje jakieś mienie – np. mieszkanie, ziemię, warsztat – które przed wojną było w posiadaniu kogoś innego? Chodzi o te dobra, które nie zostały kupione, ale otrzymane od państwa, np. w wyniku reformy rolnej, uspołecznienia mienia porzuconego, przydziału	
	Tak	Nie
	w procentach	
Raczej zwolennikiem/zwolenniczką	45	50
Raczej przeciwnikiem/przeciwniczką	51	29
Trudno powiedzieć	5	21

Stosunku do przeprowadzenia w Polsce reprivatyzacji praktycznie nie różnicuje natomiast świadomość, że czasem nowi właściciele odzyskiwanych nieruchomości wszelkimi sposobami starają się pozbyć dotychczasowych lokatorów, używając niekiedy także metod niezgodnych z obowiązującym prawem – choć badani, którzy nie znają takich sytuacji, choćby z mediów, znacznie częściej niż pozostali nie potrafią zająć stanowiska w kwestii zwrotu własności dawnym właścicielom. Generalnie jednak stosunku do reprivatyzacji istotnie nie różnicują ani osobiste negatywne doświadczenia, ani zaczerpnięta z mediów wiedza o negatywnych skutkach zwrotu nieruchomości dla ich lokatorów.

Tabela 9

Czy, ogólnie rzecz biorąc, Pan(i) osobiście jest zwolennikiem/zwolenniczką czy też przeciwnikiem/przeciwniczką przeprowadzenia reprivatyzacji, czyli zwrotu własności dawnym właścicielom?	Czasem słyszy się o tym, że nowi właściciele odzyskanych nieruchomości wszelkimi sposobami starają się pozbyć dotychczasowych lokatorów, używając niekiedy także metod niezgodnych z obowiązującym prawem. Czy zetknął(ęła) się Pan(i) z takim problemem?		
	Tak, dotknęło mnie to osobiście lub dotknęło to kogoś z mojej rodziny lub znajomych	Tak, znam takie sytuacje wyłącznie z mediów	Nie
	w procentach		
Raczej zwolennikiem/zwolenniczką	54	51	47
Raczej przeciwnikiem/przeciwniczką	32	31	26
Trudno powiedzieć	14	18	26

Poziom poparcia dla przeprowadzenia w Polsce reprivatyzacji jest obecnie jednym z najwyższych, odkąd prowadzimy badania tej kwestii. Polacy – niezależnie od ich osobistego stosunku do idei reprivatyzacji – w zdecydowanej większości uważają, że gdyby podjęto decyzję o reprivatyzacji, to prawo do zwrotu mienia lub uzyskania odszkodowania powinny mieć tylko osoby, które były jego właścicielami lub ich bezpośredni spadkobiercy. Za tym, aby reprivatyzacja dotyczyła wszystkich, którzy obecnie posiadają tytuł do ubiegania się o to mienie, niezależnie od tego, czy należało ono do ich rodziny, czy są oni tylko nabywcami roszczeń, opowiada się jedynie co dziesiąty ankietowany.

Opracowała
Barbara BADORA